

Lublin, 03.07.2023 r.

W. Sz. Pan
Dr Jarosław Sellin
Sekretarz Stanu – Generalny Konserwator Zabytków
w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17
00-071 Warszawa

Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie wyraża zaniepokojenie projektem zmiany ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w zakresie dotyczącym regulacji poszukiwań zabytków, złożonym w Sejmie RP jako projekt poselski przez grupę posłów (druk sejmowy 3383).

Już dotychczasowe regulacje dotyczące poszukiwań zabytków zawarte w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: U.o.z.o.z) oraz przepisach wykonawczych do niej, przede wszystkim w kolejnych rozporządzeniach Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotyczących prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich, ..., badań archeologicznych i poszukiwań zabytków, stworzyły zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego poprzez legalizację poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych, przy pomocy różnego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych przez amatorów; poszukiwania te mogą być prowadzone praktycznie bez żadnych ograniczeń, jedynie po uzyskaniu pozwolenia właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Przede wszystkim jednak należy zwrócić uwagę, że możliwość legalnego prowadzenia poszukiwań zabytków archeologicznych przez amatorów (a więc osoby nie posiadające fachowego wykształcenia archeologicznego), jaką zawarto w art. 36 ust. 1, pkt 12 u.o.z.o.z., stoi w sprzeczności z innymi zapisami ustawy. Poszukiwania zabytków archeologicznych, w tym przy użyciu sprzętu elektronicznego i urządzeń technicznych w sposób oczywisty są bowiem działaniami mającymi na celu odkrycie zabytków archeologicznych, a więc mieszczą się w definicji badań

archeologicznych zawartej w art. 3, ust. 11 u.o.z.o.z., te zaś – zgodnie z jej art. 37e – może prowadzić wyłącznie osoba dysponująca odpowiednimi, określonymi w ustawie kwalifikacjami, czyli archeolog o odpowiednim doświadczeniu zawodowym. Proponowana nowelizacja u.o.z.o.z nie tylko nie niweluje tej wewnętrznej sprzeczności, ale jeszcze ją pogłębia poprzez wprowadzanie ułatwień dla osób chcących amatorsko prowadzić poszukiwania zabytków, w tym zabytków archeologicznych, podczas gdy prowadzenie badań archeologicznych przez archeologów i uzyskiwanie na nie pozwoleń są obarczane coraz bardziej restrykcyjnymi warunkami.

Proponowane w zgłoszonym przez grupę Posłów projekcie zmiany u.o.z.o.z rozwiązania dotyczące prowadzenia poszukiwań, w tym poszukiwań zabytków archeologicznych, wbrew temu co przedstawia środowisko „poszukiwaczy zabytków” (por. informacje na stronie Polskiego Związku Eksploratorów na temat projektu nowelizacji), absolutnie nie są efektem *consensusu* między nimi, archeologami i urzędami konserwatorskimi. Szczególne zaniepokojenie budzą zaproponowane w nich:

- rezygnacja z wymogu uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie poszukiwań i zastąpienie zgłoszeniem w mającej dopiero powstać aplikacji mobilnej (a do czasu jej wdrożenia – zgłoszenie przez ePUAP), co wbrew deklaracjom zawartym w uzasadnieniu, utrudni kontrolę wojewódzkich konserwatorów zabytków nad tym, kto, gdzie i w jaki sposób będzie prowadził poszukiwania;
- pozostawienie do uznania prowadzącego poszukiwania (amatora, bez odpowiedniej wiedzy fachowej), czy znaleziony (odkryty) przez niego przedmiot może być zabytkiem, w tym zabytkiem archeologicznym, a w konsekwencji, czy należy o nim zawiadomić właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków; może to spowodować nieświadomie bądź celowe nie informowanie prowadzących poszukiwania o odkrytych zabytkach;
- wprowadzenie, w praktyce obligatoryjnego, systemu nagradzania (w formie nagród pieniężnych lub dyplomów) osób za odkrycia zabytków archeologicznych dokonane w trakcie celowych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych, co może skutkować traktowaniem poszukiwań jako formy zarobkowania;
- depenalizacja nielegalnie prowadzonych (po nowelizacji – nie zgłoszonych) poszukiwań zabytków.

Ponadto zwracamy uwagę, że zawarty w projekcie nowelizacji wymóg dokonania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w ciągu 5 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o

odkryciu w trakcie poszukiwań przedmiotów mogących być zabytkami archeologicznymi bądź innymi zabytkami ruchomymi, ich oceny, nawet przy użyciu „urządzeń technicznych umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość”, przy obecnej skali prowadzonych poszukiwań a jednocześnie nielicznej obsadzie etatowej urzędów konserwatorskich, jest w praktyce nie do zrealizowania, ewentualnie może spowodować praktyczne zablokowanie ich działalności. Odrębną sprawą jest, że dokonywanie oględzin zabytków na odległość (na podstawie udostępnionych zdjęć, filmików itp.) jest wysoce nieprofesjonalne i może powodować błędy we właściwej ich ocenie. Również zawarty w projekcie nowelizacji zapis (przeniesiony częściowo z obowiązującej u.o.z.o.z), mówiący o obowiązku zorganizowania w razie potrzeby w miejscu zgłoszenia znalezionych w trakcie poszukiwań zabytków, badań archeologicznych jest w praktyce niemożliwy do zrealizowania. Urzędy konserwatorskie nie dysponują ani możliwościami kadrowymi (odpowiednią liczbą pracowników - archeologów), ani organizacyjnymi (sprzęt itp.), ani i finansowymi, aby takie badania w ciągu 30 dni od zgłoszenia odkryć zorganizować.

Zapisek proponowanej nowelizacji, z którym należy się zgodzić, jest zakaz prowadzenia poszukiwań na terenie zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków lub ujętymi w ewidencji zabytków (choćby wskazane byłoby uściślenie, czy chodzi o gminną, czy też wojewódzką ewidencję zabytków, które nie są tożsame) oraz obszarach uznanych za pomniki historii, parki kulturowe itd. Od lat był to zresztą postulat środowiska archeologicznego. Należy jednak zwrócić uwagę, że w przeważająca część zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków ma zasięg ustalony jedynie w przybliżeniu, w oparciu o wyniki badań powierzchniowych realizowanych w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski. Zatem zapis, że poszukiwania zabytków mogą być prowadzone w odległości większej niż 5 m od granic zabytku (stanowiska) archeologicznego, czyli od granic, które zaznaczono na karcie ewidencyjnej zabytku archeologicznego, nie daje żadnych gwarancji, że nie doprowadzą one do jego naruszenia.

Reasumując, proponowana nowelizacja u.o.z.o.z , być może spełnia oczekiwania środowiska poszukiwaczy zabytków w zakresie ułatwienia ich działań poprzez m.in. rezygnację wymogu uzyskania pozwoleń na te poszukiwania, z drugiej jednak strony zmniejsza kontrolę nad tymi poszukiwaniami ze strony urzędów konserwatorskich, jednocześnie nakładając na te ostatnie dodatkowe obowiązki. Zaś wprowadzenie obligatoryjnego systemu nagradzania za zgłoszenia znalezienia zabytków archeologicznych może skutkować przekształceniem poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych, dotychczas w większości prowadzonych przez amatorów – pasjonatów historii, w działalność po prostu zarobkową, której celem będzie odkrycie zabytków za które będzie przysługiwać nagroda pieniężna.

UMCS

INSTYTUT ARCHEOLOGII

Poszukiwania zabytków, podobnie jak inne działania prowadzone przy zabytkach nadal powinny być prowadzone po uzyskaniu pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, chociaż można rozważyć uproszczenie procedur ich uzyskiwania. Podobnie jednak powinny być upraszczane procedury uzyskiwania pozwoleń na prace konserwatorskie, badania konserwatorskie, badania archeologicznego i inne działania przy zabytkach. Poszukiwacze zabytków nie mogą grupą uprzywilejowaną, zaś same poszukiwania zabytków nie mogą być prowadzone z myślą o ewentualnej nagrodzie, a tym bardziej stać się działalnością służącą wzbogaceniu się (działalnością zarobkową).

Nie znaczy to, że obecnie obowiązująca u.o.z.o.z nie wymaga zmian, w tym w części dotyczącej poszukiwania zabytków przez amatorów. Punktem wyjścia ewentualnych zmian powinno być jednak jasne zdefiniowanie pojęcia zabytku i zabytku archeologicznego, badań archeologicznych oraz poszukiwań zabytków.

Na koniec należy zwrócić uwagę, że przywoływane w uzasadnieniu do projektu zmiany ustawy odkrycia dokonane w trakcie poszukiwań zabytków, mające potwierdzać celowość tych zmian, dokonywane były przy współpracy i udziale zawodowych archeologów oraz pracowników urzędów konserwatorskich, w oparciu o funkcjonujące dotychczas przepisy, nie wbrew ale dzięki możliwościom jakie one dają. Jednocześnie, gdyby wcześniej obowiązywały, postulowane w projekcie zmiany u.o.z.o.z ograniczenia dotyczące terenów na jakich mogą być prowadzone poszukiwania, nie doszłoby nigdy do wymienionych w uzasadnieniu zmiany odkryć, takich jak np. w Zawichoście-Trójcy.

Do przedkładanego pisma załączamy również szczegółową analizę skutków ewentualnej zmiany ustawy, autorstwa pracownika Instytutu Archeologii UMCS, dr hab. Marka Florka.

Z poważaniem

(w imieniu pracowników)

Dyrektor Instytutu Archeologii

dr hab. Piotr Łuczkiwicz,
prof. UMCS

